

ΘΕΜΑ 33^ο
(ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, Αρεοπαγίτικός 3-7)

- Ἕμεῖς μὲν οὖν οἶδ' ὅτι τούτῳ χρώμενοι τῷ λογισμῷ καὶ τῆς ἐμῆς προσόδου καταφρο-
νεῖτε καὶ πᾶσαν ἐλπίζετε τὴν Ἑλλάδα ταύτη τῇ δυνάμει κατασχῆσιν· ἐγὼ δὲ δι' αὐτὰ
ταῦτα τυγχάνω δεδιώς. Ὅρῳ γὰρ τῶν πόλεων τὰς ἄριστα πράττειν οἰομένας κάκιστα
βουλευομένας καὶ τὰς μάλιστα θαρρούσας εἰς πλείστους κινδύνους καθισταμένας.
- 5 Αἴτιον δὲ τούτων ἐστίν, ὅτι τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν οὐδὲν αὐτὸ καθ' αὐτὸ πα-
ραγίγνεται τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ συντέτακται καὶ συνακολουθεῖ τοῖς μὲν πλούτοις
καὶ ταῖς δυναστεαῖς ἄνοια καὶ μετὰ ταύτης ἀκολασία, ταῖς δ' ἐνδείαις καὶ ταῖς τα-
πεινότησι σωφροσύνη καὶ πολλὴ μετριότης, ὥστε χαλεπὸν εἶναι διαγνῶναι ποτέραν ἄν-
τις δέξαιτο τῶν μερίδων τούτων τοῖς παισὶν τοῖς αὐτοῦ καταλιπεῖν. Ἴδοιμεν γὰρ ἄν
- 10 ἐκ μὲν τῆς φαυλοτέρας εἶναι δοκούσης ἐπὶ τὸ βέλτιον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰς πράξεις
ἐπιδιδούσας, ἐκ δὲ τῆς κρείττονος φαινομένης ἐπὶ τὸ χειρὸν εἰθισμένας μεταπίπτειν.
Καὶ τούτων ἐνεγκεῖν ἔχω παραδείγματα πλεῖστα μὲν ἐκ τῶν ἰδίων πραγμάτων, – πυκ-
νοτάτας γὰρ ταῦτα λαμβάνει τὰς μεταβολὰς–, οὐ μὴν ἀλλὰ μείζω γε καὶ φανερώτερα
τοῖς ἀκούουσιν ἐκ τῶν ἡμῖν καὶ Λακεδαιμονίοις συμβάντων. Ἕμεῖς τε γὰρ ἀναστάτου
- 15 μὲν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν βαρβάρων γεγεννημένης διὰ τὸ δεδιέναι καὶ προσέχειν τὸν
νοῦν τοῖς πράγμασιν ἐπρωτεύσαμεν τῶν Ἑλλήνων, ἐπειδὴ δ' ἀνυπέρβλητον ᾤθημεν
τὴν δύναμιν ἔχειν, παρὰ μικρὸν ἤλθομεν ἕξανδραποδισθῆναι· Λακεδαιμονιοί τε τὸ μὲν
παλαιὸν ἐκ φαύλων καὶ ταπεινῶν πόλεων ὄρμηθέντες διὰ τὸ σωφρόνως ζῆν καὶ στρα-
τιωτικῶς κατέσχον Πελοπόννησον, μετὰ δὲ ταῦτα μείζον φρονήσαντες τοῦ δέοντος
- 20 καὶ λαβόντες καὶ τὴν κατὰ γῆν καὶ τὴν κατὰ θάλατταν ἀρχὴν, εἰς τοὺς αὐτοὺς
κινδύνους κατέστησαν ἡμῖν.

ΣΧΟΛΙΑ

- 1 ὅτι...καὶ τῆς ἐμῆς...καὶ πᾶσαν...: Δυο ειδικές προτάσεις αντικ. στο 'οἶδα'. Προσοχή στα τα δυο 'καί' τα οποία δεν είναι συνδετικά, ἀλλὰ ἔχουν τὴν σημασία τοῦ 'τόσο αὐτό...ὅσο καὶ ἐκεῖνο...'. **τούτῳ χρώμενοι τῷ λογισμῷ**: 'επειδὴ ἔχετε αὐτὴν τὴν λογικὴν', συνημμ. αιτιολογικὴ μτχ. **καὶ τῆς ἐμῆς προσόδου καταφρονεῖτε**: 'τόσο τὴν προσέλευσίν μου στο βῆμα επικρίνετε', 'πρόσοδος = ἡ προσέγγιση, ἡ προσέλευση'. **καὶ...ἐλπίζετε**: 'ὅσο καὶ...ἐλπίζετε'.

- 2 **καί...ἐλπίζετε:** *‘όσο και ἐλπίζετε ότι θα κατακτήσετε όλη την Ελλάδα με αυτήν την δύναμη’.*
- 3 **δεδιώξ:** συνημμ. μτχ., κατηγορηματική, *‘συμβαίνει να φοβάμαι’.* **τῶν πόλεων:** γενική διαιρετική.
τὰς...οιομένας: έναρθρη μτχ. ως ουσιαστικό, αντικ. στο ‘όρω’. **ἄριστα πράττειν:** η έκφραση ‘εὖ πράττω’ σημαίνει ‘ευτυχῶ’. Εδώ το επίρρημα ‘εὖ’ είναι στον υπερθετικό ‘ἄριστα < ἄριστα πράττω = ευτυχῶ στον υπέρτατο βαθμό’. Το απαρέμφατο είναι αντικ. στην μτχ. και το επίθετο είναι σε θέση συστοίχου αντικειμένου καταχρηστικῶς, διότι το κανονικό σύστοιχο αντικείμενο παραλείπεται, για να μην επαναλαμβάνεται το γραμματικό του θέμα, και μετατρέπεται ο επιθετικός του προσδιορισμός σε αντικείμενο. Δηλ. εδώ θα είχαμε: ‘πράττειν ἄριστας πράξεις’. **κάκιστα:** και εδώ συμβαίνει ό,τι και με το ‘ἄριστα : βουλευομένας κακίστας βουλᾶς’, σύστοιχο αντικείμ.
- 4 **βουλευομένας:** συνημμ. μτχ., κατηγορηματική, γιατί λειτουργεί ως κατηγορούμενο στο αντικείμενο ‘τὰς οιομένας’. **καὶ τὰς μάλιστα θαρρούσας:** ο ‘καί’ συμπλέκει τις μτχ. ‘οιομένας ~ θαρρούσας’, που σημαίνει ότι συντακτικά είναι όμοιες. **καθισταμένας:** κατηγορηματική μτχ.
- 5 **Αἴτιον δὲ τούτων ἐστίν, ὅτι:** *‘και αιτία γι’ αυτά τα φαινόμενα υπάρχει, δηλ. το γεγονός ότι...’.* Στην έκφραση ‘αἴτιον + ἐστίν+ὅτι’ απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή αν υπάρχει μεταξύ του ρ. και του ‘ὅτι’ κόμμα. Η ύπαρξη ή μη του κόμματος καθορίζει την μορφή της σύνταξης που έχει υιοθετήσει ο εκδότης του κειμένου. Τρία πολύ χαρακτηριστικά παραδείγματα που θα διαφωτίσουν το ζήτημα:
- (i) «**Ταύτης δὲ τῆς ἀνωμαλίας καὶ τῆς παραχῆς αἰτίον ἐστὶ ὅτι** τὴν βασιλείαν ὥσπερ ἰερωσύνην παντὸς ἀνδρὸς εἶναι νομίζουσιν, Ἰσοκρ.Νικ.6 = *Και γι’ αυτήν την ανωμαλία και την σύγχυση ευθύνεται το γεγονός ότι αυτοί αντιμετωπίζουν το βασιλικό αξίωμα όπως την θρησκευτική συνείδηση του κάθε άνδρα»*
- (ii) «**Τούτων δ’ ἦν αἴτιον, ὅτι** τοὺς νόμους ἐσκόπουν ὅπως ἀκριβῶς καὶ καλῶς ἔξουσι, Ἰσοκρ.Παν.78 = *Και γι’ αυτά τα φαινόμενα υπήρχε αιτία, δηλ. το γεγονός ότι αυτοί εξέταζαν τους νόμους πώς θα είναι ακριβεῖς και ωφέλιμοι».*
- (iii) «**τί ποτ’ ἐστὶ τὸ αἴτιον ὅτι** Φιλοκράτης...φυγὰς ἀπὸ εἰσαγγελίας γεγένηται, Αἰσχ. Φιλ.79 = *ποιᾶ τέλος πάντων είναι η αιτία όσον αφορά το γεγονός ότι ο Φιλοκράτης...έχει γίνει φυγὰς εξ αιτίας μιας καταγγελίας»*
- Τρεις διαφορετικές περιπτώσεις απαντούν εδώ: Στην περίπτωση (i) δεν υπάρχει κόμμα μετά την έκφραση ‘αἴτιον ἐστίν’, διότι η έκφραση αυτή σημαίνει σε γ’ ενικό ‘ευθύνεται’, και ως υποκείμενό της έχει την ειδική πρόταση, και είναι αδύνατον να σπάσει με κόμμα το ρ. από το υποκείμενό του. Κακῶς η έκφραση αυτή μεταφράζεται στην ν.ε. ως ‘είναι αίτιο’, γιατί έτσι χάνεται η συντακτική της λογική. Το ‘αἴτιον’ εδώ είναι κανονικό κατηγορούμενο. Στην (ii) σωστά ο εκδότης βάζει κόμμα ανάμεσα στην έκφραση ‘ἐστίν...αἴτιον’ και στο ‘ὅτι’, διότι εδώ το ρ. δεν λογίζεται ως συνδετικό, όπως προηγουμένως, αλλά υπαρκτικό, και δεν σημαίνει ‘τούτων των πραγμάτων αίτιο ήταν’, αλλά ‘γι’ αυτά τα φαινόμενα υπήρχε αιτία/αίτιο’, και η ειδική που ακολουθεί λειτουργεί ως ‘επεξήγηση’, οπότε σωστά υπάρχει το κόμμα ανάμεσά τους. Εδώ το ‘αἴτιον’ είναι ονομαστική, υποκ. στο ρ., και η γενική της αντωνυμίας είναι επιρρηματική της αιτίας. Στην (iii) δεν υπάρχει κόμμα ανάμεσα στην έκφραση ‘ἐστὶ τὸ αἴτιον’ και στον ‘ὅτι’ για εντελῶς διαφορετικούς λόγους από ό,τι στην (i). Εδώ η πλήρης έκφραση είναι ‘τί ἐστὶ τὸ αἴτιον’ που σημαίνει ‘ποιᾶ είναι η αιτία,’ με την αντωνυμία να είναι το υποκ., το ‘τὸ αἴτιον’ να είναι το κατηγορούμενο, και το ‘ἐστίν’ να είναι συνδετικό. Σ’ αυτήν την περίπτωση η ‘ὅτι’ πρόταση που ακολουθεί λογίζεται ως ‘αιτιατική της αναφοράς’, δηλ. ως επίρρημα, και ένα ‘επίρρημα’ ποτέ δεν χωρίζεται από το ρ. που προσδιορίζει με κόμμα.
- τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν οὐδὲν:** οι γενικές είναι διαιρετικές στο ‘οὐδὲν’, το οποίο είναι υποκείμενο στο ρ. ‘παραγίγνεται’. **αὐτὸ καθ’ αὐτὸ:** *‘το ίδιο από μόνο του’.*

- 6 τοῖς ἀνθρώποις:** συντάσσεται με το ρ. ως δοτική της συνοδείας. **συντέτακται:** παθητικός παρακείμενο του ‘συντάσσομαι < συντέταγμαi’.
- τοῖς πλούτοις:** δοτική πληθυντικού του ουσιαστικού ‘ὁ πλοῦτος’, η δοτική της συνοδείας στα δυο προηγούμενα ρρ.
- 7 καὶ ταῖς δυναστείαις:** ὅ,τι και το ‘πλούτοις’.
- ἄνοια καὶ...ἀκολασία:** ‘η απουσία λογικής και...η ασυδοσία’, υποκείμενα στα δυο προηγούμενα ρρ.
- καὶ μετὰ ταύτης:** ‘και μαζί μ’ αυτήν’, δηλ. ‘την απουσία λογικής’.
- ταῖς δ’ ἐνδείαις καὶ ταῖς ταπεινότησι:** δυο δοτικές της συνοδείας συντασσόμενες με τα δυο προηγούμενα ρρ.
- 8 σωφροσύνη καὶ...μετριότης:** επίσης υποκείμενα στα δυο προηγούμενα ρρ.
- ὥστε χαλεπὸν εἶναι:** συμπερασματική πρόταση με απαρέμφατο σε απρόσωπη σύνταξη.
- διαγνῶναι:** υποκείμενο στην απρόσωπη έκφραση ‘χαλεπὸν εἶναι’.
- ποτέραν ἂν τις δέξαιτο...:** πλάγια ερώτηση, αντικείμενο στο ‘διαγνῶναι’.
- ποτέραν:** ενν. ‘μερίδα’, αντικείμενο στο απαρέμφατο ‘καταλιπεῖν’, ‘ποιά εκ των δυο αυτών επιλογών να αφήσει’.
- 9 τῶν μερίδων:** ‘από τις δυο αυτές επιλογές’, γεν. διαιρετική.
- τοῖς παισίν:** αντικ. στο ‘καταλιπεῖν’.
- τοῖς αὐτοῦ:** ὅλο μαζί λειτουργεί ως επιθετικός προσδιορισμός, μόνη της όμως η γενική της καταγωγής.
- Ἴδοιμεν γὰρ ἂν:** ‘εἶναι δυνατόν να δούμε’.
- 10 ἐκ μὲν τῆς...δοκούσης:** ενν. ‘μερίδος = επιλογής’, εμπρόθετος προσδιορισμός της προέλευσης, και στην θέση του ουσιαστικού υπάρχει έναρθηρη μτχ. ως ουσιαστικό.
- φαινομένης:** το επίθετο είναι κατηγορούμενο και το απαρέμφατο είναι αντικ. στην μτχ. ‘δοκούσης’.
- ἐπὶ τὸ βέλτιον:** ‘προς το καλύτερο’.
- ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ:** ‘ὅπως τις περισσότερες φορές’.
- τὰς πράξεις:** αντικείμενο στο ρ. ‘ἴδοιμεν ἂν’.
- 11 ἐπιδιδούσας:** ἀναρθηρη κατηγορηματική μτχ.
- ἐκ δὲ τῆς...φαινομένης:** ενν. ‘μερίδος’, εμπρόθετος της προέλευσης.
- κρείττονος:** κατηγορούμενο.
- ἐπὶ τὸ χειρότερον:** ‘προς το χειρότερο’, ο εμπρόθετος συντάσσεται με το απαρέμφατο ‘μεταπίπτειν’.
- εἰθισμένας:** ἀναρθηρη μτχ. με υποκ. το ενν. ‘τὰς πράξεις’, κατηγορηματική μτχ.
- μεταπίπτειν:** αντικείμενο στην μτχ. ‘εἰθισμένας’.
- 12 τούτων:** συντάσσεται με το ‘παραδείγματα’ ως γενική αντικειμενική.
- ἐνεγκεῖν ἔχω:** ‘ἔχω+ἀπαρέμφατο = μπορώ να...’
- παραδείγματα:** αντικείμενο στο ‘ἐνεγκεῖν’.
- ἐκ τῶν ἰδίων πραγμάτων:** ‘από τα ίδια τα γεγονότα’, εμπρόθετος της προέλευσης.
- 13 πυκνοτάτας γὰρ...μεταβολὰς:** μία παρένθετη πρόταση, η οποία δεν μετέχει συντακτικά στην περίοδο λόγου.
- πυκνοτάτας...τὰς μεταβολὰς:** όταν ένα ουσιαστικό με ένα επίθετο ‘συντάσσονται’ πτωτικά, αν το ουσιαστικό είναι έναρθηρο και το επίθετο ἀναρθηρο, τότε το επίθετο είναι πάντοτε κατηγορηματικός προσδιορισμός, ὅπως εδώ το ‘πυκνοτάτας’. Το ‘μεταβολὰς’ είναι αντικ. στο ρ.
- ταῦτα:** ενν. ‘τὰ πράγματα’, ονομαστική πτώση, υποκείμενο στο ρ. με αττική σύνταξη.
- οὐ μὴν ἀλλὰ...:** με την έκφραση αυτήν δίνεται συνέχεια στην σύνταξη ‘...ἐκ τῶν ἰδίων πραγμάτων’, η οποία διεκόπη με την παρένθετη πρόταση. Η έκφραση ‘οὐ μὴν ἀλλὰ’ σπάζει στο ενδιάμεσό της ως ‘οὐ μὴν...ἀλλὰ’, και μετά το ‘οὐ μὴν’ εννοείται μία λέξη από τα προηγούμενα. Το ποιά λέξη θα εννοηθεί εξαρτάται από το ποιά λέξη ακολουθεί μετά τον ‘ἀλλὰ’. Εδώ ακολουθούν τα επίθετα ‘μείζω καὶ φανερώτερα’, ἀρα πρέπει πριν τον ‘οὐ μὴν ἀλλὰ’ να αναζητηθεί ένα επίθετο ουδετέρου γένους και αιτιατική πληθυντικού, και το μόνο που υπάρχει είναι το ‘πλειῖστα’, ἀρα η έκφραση στην πλήρη μορφή της είναι: ‘ἔχω ἐνεγκεῖν παραδείγματα πλειῖστα, οὐ μὴν <πλειῖστα> ἀλλὰ μείζω καὶ φανερώτερα = μπορώ να φέρω παραδείγματα πολλά, κι ὄχι μόνο <πολλά> ἀλλὰ και σπουδαιότερα και πιο φανερά...’. Για το ίδιο: «καὶ γὰρ ἂν δόξειεν εἶναι ἄλογον, οὐ μὲντοι ἀλλὰ ἴσως ἔχει τινὰ λόγονο, Πλ.Φαίδ.62b = και πράγματι πιθανόν να φανεί ὅτι είναι παράλογο, κι ὄχι μόνο (παράλογο), ἀλλὰ και ἔχει και κάποια αἰτία». Αν ὅμως δεν μπορεί να εννοηθεί από ομοιόπτωτη προηγούμενη

- λέξη, τότε εννοείται μία αντίθετη από αυτήν που ακολουθεί μετά τον ‘ού μὴν ἀλλὰ’, «οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι καὶ Λακεδαιμόνιοι φιλοτίμως πρὸς ἀλλήλους εἶχον, οὐ μὴν ἀλλὰ περὶ καλλίστων...ἐφιλονίκησαν, Ἰσοκρ. Παν.4,65 = *οἱ πρόγονοί μας ἀλλὰ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ανταγωνίζονταν μεταξύ τους, καὶ ὄχι μόνο (για τὰ ἀσχημα), ἀλλὰ καὶ για τὰ καλύτερα συναγωνίστηκαν*», ὅπου μετὰ τον ‘ού μὴν’ ἐπειδὴ δεν ὑπάρχει ὁμοία ἐκφραση το ‘περὶ καλλίστων’ για να ἐννοηθεῖ ἐνδιαμέσως, ἐννοείται ἡ ἀντίθετή της. **μείζω γε καὶ φανερώτερα:** ‘μεγαλύτερα καὶ πιο φανερά’, ‘μείζω = μείζονα’, καὶ τὰ δυο εἶναι ἐπιθετικοὶ προσδ.
- 14 τοῖς ἀκούουσιν:** ‘σ’ αὐτοὺς που ἀκούν = *στοὺς ἀκροατές*’, δοτική της ἀναφοράς. **ἐκ τῶν...συμβάντων:** ἐμπρόθετος της προέλευσης, ‘ἀπὸ αὐτὰ που συμβαίνουν’, με τις δυο ἐνδιάμεσες δοτικές να εἶναι προσωπικές. **ἀναστάτου:** κατηγορούμενο.
- 15 τῆς πόλεως γεγεννημένης:** ἀπόλυτη μτχ., ἐναντιωματική μτχ. **διὰ τὸ δεδιέναι:** ἐμπρόθετος προσδ. της αἰτίας, ὁ ὁποῖος συντάσσεται ὄχι βέβαια με τὴν γενική ἀπόλυτη, ἀλλὰ με τὸ πιο κάτω ρ. ‘ἐπρωτεύσαμεν’. **καὶ προσέχειν τὸν νοῦν:** ὁ ‘καὶ’ συνδέει τὰ δυο ἀπαρέμφατο στον ἴδιο ἐμπρόθετο της αἰτίας. Ἡ αἰτιατική εἶναι ἀντικ. στο ἀπαρέμφατο.
- 16 τῶν Ἑλλήνων:** ἡ γενική εἶναι διαιρετική, ‘*ἀναδειχθήκαμε πρότοι ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες*’. **ἐπειδὴ δ’... ῥήθημεν:** αἰτιολογική πρόταση που συντάσσεται με τὴν ἐπόμενη πρόταση, τὴν ὁποῖαν καὶ αἰτιολογεί. **ἀνυπέρβλητον...τὴν δύναμιν:** ἴδια περίπτωση με τὸ πιο πάνω ‘*πυκνοτάτας τὰς μεταβολάς, 13*’
- 17 παρὰ μικρὸν ἦλθομεν:** ‘*λίγο ἔλειψε να φτάσουμε στο σημεῖο*’. **ἔξανδραποδισθῆναι:** ‘*ὥστε μετατραπούμε σε δούλους*’, τὸ ἀπαρέμφατο εἶναι συμπερασματικό. **τὸ μὲν παλαιὸν:** αἰτιατική ἐπιρρ. του χρόνου, ‘*στο ἀπώτερο παρελθόν*’.
- 18 ὀρμηθέντες:** ‘*ἀν καὶ ξεκίνησαν ἀπὸ ἀσυγκρότητες καὶ ἀσήμαντες πόλεις*’, ἐναντιωματική μτχ. **διὸ τὸ σωφρόνως ζῆν:** ‘*ἐπειδὴ ζούσαν με αὐτοσυγκράτηση*’, ἐμπρόθετος της αἰτίας που συντάσσεται με τὸ ρ. ‘*κατέσχον*’. **καὶ στρατιωτικῶς:** ὁ ‘καὶ’ φυσικά δεν συνδέει ὅ,τι βρίσκεται δίπλα του, γιατί στα ἀριστερά του ἔχει ἀπαρέμφατο καὶ στα δεξιά του ἐπίρρημα, ἀλλὰ συνδέει τὸ ‘*σωφρόνως*’ με τὸ ‘*στρατιωτικῶς*’.
- 19 μείζον φρονήσαντες:** ‘*φρονῶ μείζον = ἀποκτῶ αὐτοπεποίθηση πολὺ μεγαλύτερη*’, ἡ μτχ. εἶναι συνημμ., ἐπιρρ., χρονική. **τοῦ δέοντος:** συντάσσεται με τὸ ‘μείζον’ ὡς γενική συγκριτική.
- 20 καὶ λαβόντες:** ὁ σύνδεσμος συνδέει αὐτὴν τὴν μτχ. με τὴν προηγούμενη, ὁπότε εἶναι ἴδιες. **εἰς τοὺς αὐτοὺς κινδύνους:** ‘*στις ἴδιες ἀκριβῶς περιπέτειες*’. **ἡμῖν:** ‘*με ἐμᾶς*’, συντάσσεται με τὴν ἀντωνυμίας ‘αὐτοὺς’ ὡς δοτική της συνοδείας.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Γνωρίζω λοιπόν πολύ καλά ότι εσείς, επειδή έχετε αυτήν την λογική, τόσο την προσέλευσή μου στο βήμα επικρίνετε, όσο και ολόκληρη την Ελλάδα ελπίζετε ότι με αυτήν την δύναμη θα κατακτήσετε. Όμως εγώ γι' αυτά ακριβώς συμβαίνει να ανησυχώ. Διότι βλέπω εκείνες ανάμεσα στις πόλεις, που νομίζουν πως ευτυχούν στον υπέρτατο βαθμό, να παίρνουν τις χειρότερες αποφάσεις, και εκείνες που έχουν το μεγαλύτερο θάρρος, να βρίσκονται στους πιο σοβαρούς κινδύνους. Και βέβαια αιτία γι' αυτά τα φαινόμενα υπάρχει, το γεγονός δηλ. ότι κανένα από τα καλά και τα κακά πράγματα το ίδιο από μόνο του δεν βρίσκεται κοντά στους ανθρώπους, αλλά ότι έχει οργανωθεί και ακολουθεί τα μεν πλούτη και τις εξουσιαστικές δυνάμεις η απουσία της λογικής και μαζί μ' αυτήν η ασυδοσία, ενώ τις ελλείψεις χρημάτων και τις ταπεινές συμπεριφορές ακολουθεί η αυτοσυγκράτηση και η συνετή συμπεριφορά, ώστε να είναι δύσκολο να διακρίνει κάποιος ποιάν εκ των δυο αυτών επιλογών είναι δυνατόν να δεχθεί να κληροδοτήσει στα παιδιά τα δικά του. Διότι είναι δυνατόν να δούμε ότι από εκείνη την επιλογή που παρέχει την εντύπωση ότι είναι η πιο ασήμαντη, οι ενέργειες οδηγούν, όπως τις περισσότερες φορές, προς το καλύτερο, ενώ από εκείνη την επιλογή που φαίνεται να είναι η καλύτερη, οι πράξεις συνηθίζουν να μεταπηδούν στο χειρότερο. Και μπορώ να φέρω πάρα πολλά παραδείγματα γι' αυτά εδώ, προερχόμενα από τα ίδια τα γεγονότα – γιατί αυτά τα γεγονότα παίρνουν τις τροποποιήσει έτσι ώστε να είναι συχνές – κι όχι μόνο αυτά, αλλά και σπουδαιότερα και πιο φανερά στους ακροατές, προερχόμενα από αυτά που συμβαίνουν σε μας και στους Λακεδαιμόνιους. Διότι εμείς, παρά το γεγονός ότι η πόλη μας αναστατώθηκε από τους βαρβάρους, επειδή ακριβώς νοιώσαμε φόβο και δείξαμε ενδιαφέρον στις εξελίξεις, γι' αυτόν τον λόγο αναδειχθήκαμε πρώτοι ανάμεσα στους Έλληνες, και επειδή θεωρήσαμε ότι έχουμε την δύναμη έτσι ώστε να είναι ακατανίκητη, λίγο έλειψε να μετατραπούμε σε δούλους. Αλλά και οι Λακεδαιμόνιοι στο απώτερο παρελθόν, αν και ξεκίνησαν από πόλεις ασυγκρότητες και ασήμαντες, επειδή ακριβώς ζούσαν με αυτοσυγκράτηση και με στρατιωτική αγωγή, κατέλαβαν την Πελοπόννησο, όμως μετά από αυτά τα γεγονότα, όταν απέκτησαν αυτοπεποίθηση πολύ μεγαλύτερη από ό,τι έπρεπε, και όταν απέκτησαν την εξουσία και στην ξηρά και στην θάλασσα, βρέθηκαν στις ίδιες ακριβώς περιπέτειες με εμάς.